

A magyar történelem sajátos útja miatt a Kárpát-medencében alig maradt fenn néhány középkori épület, így be kell érünk pár román és gótikus stílusban épült templommal és kastéllyal. A 19. században a historizmusnak köszönhetően azonban gombamód nőttek ki a földből a kortársak szerint középkori formájú épületek, közéjük tartozik a bolyi mauzóleum.

Lovagkor Bólyban: a Batthyány-Montenuovo Mauzóleum

A Bécs melletti Hietzingben 1871. november 10-én egy magyar hercegné haldoklott. Batthyány Júlia alig negyvenhárom évesen gyógyíthatatlan betegségben szenvedett, ő is tudta, hogy napjai meg vannak számlálva. Ezért végrendeletet diktált, melyben meghagyta örökösének, hogy mihelyt a németbolyi uradalom gazdasági ügyei normalizálódnak, úgy ott egy családi

sírkápolnát építsenek, ahová két, korábban elhunyt kislányával együtt eltemessék. Ezzel kezdődött a Bólyban található csodálatos mauzóleum története.

Még huszonnégy hosszú évnek kellett eltelnie, mire megvalósult a testamentum kívánsága. Montenuovo Alfréd, Batthyány Júlia és Wilhelm von Montenuovo egyetlen fiú örököse 1879-

A titokzatos építész: Carl Gangolf Kayser (1837–1895)

Sokáig homály fedte a mauzóleum építésének nevét. Mára Rózsás József kutatásából ismertté vált Carl Kayser portréja, és ebből kiderül, hogy a Habsburg Birodalom egyik kiemelkedő tervezője áll a bolyi síremlék tervei mögött. A bécsi művész több ausztriai kastély körüli munka után Habsburg Miksa mexikói császár udvari építészete lett, így ő tervezte át a Mexikóvárosban álló Nemzeti Palotát és emellett New Orleansban két templomot is papírra vetett. Miksa 1867. évi tragikus kivégzése után Kayser visszatért Bécsbe, ahol az első jelentős vállalkozása a Daun-Kinsky család palotájának belső átépítése volt. Mivel Franziska Kinsky felesége ekkor éppen Montenuovo Alfréd volt, így nem elképzelhetetlen, hogy innen datálódik az ismeretség, amely révén a jeles tervező kapta meg a bolyi családi kriptá kialakításának feladatát.

Kayser élete fő művének a Johann Nepomuk Wilczek Kreuzenstein nevű kastélyának felújítása számít, ahol a tulajdonos hatalmas középkori történelmi gyűjteménye is otthont kapott. A megbízó tiszteletét jelzi, hogy a felújított épületben helyet kapott az építész mellszobra is. Az 1880-as években Kayser szerepet játszott az Alsó-ausztriai Mödling vára mellett a bécsi Auersperg-palota felújításában is. Az osztrák historizmus egyik kiemelkedő egyénisége szakmai sikerei ellenére szegényen hunyt el viszonylag fiatalon egy bécsi klinikán, alakja pedig szinte teljesen feledésbe merült.

Mi az a historizmus?

A 19. században lépten-nyomon épültek a romantika és gótika stílusjegyeit magukon viselő várak és kastélyok Európában, ami már a saját korában is furcsán hatott, hiszen a felvilágosodás és az ipari forradalom közben egy egészen más irányba formálta át a nyugati világot. Közülük a legismertebb a Disney által világszerte népszerűvé tett bajor Neuschwanstein kastélya. A magyarul Újhattyúkőnek nevezett épületet II. Lajos bajor király építtette 1869–1886 között, amely kecses tornyaival akár egy lovagregény illusztrációja is lehetne.

A felvilágosodás filozófiájával sokan nem értettek egyet, akik inkább a középkorban találták meg egy tiszta múlt ideáját. Ennek a művészetben megjelenő eredménye a romantikával sorosan összefonódó historizmus, amely a 19. század-

ban jelentősen meghatározta Európa reprezentatív építészetét. A középkori történelem iránti vonzódást jelzi, hogy alapvetően a román és a gótikus stílust kívánta feléleszteni, és ezzel tudatosan szakított az antik hagyaték formanyelvével. Magyarországon inkább a monarchia korában volt uralkodó, és az ekkor készült épületek ma is meghatározzák – elsősorban – a főváros arculatát. A magyar szakirodalomban sokáig csak eklektikusnak nevezett épületek közé tartozik az Országház, a Mátyás-templom és például Vajdahunyad vára a Városligetben. Sokáig lekezelően tekintettek erre a stílusra, mára azonban a 19. század értékei között tartja számon a művészettörténet.

→ ben kezdett bele az építkezés megszerzésébe. A vállalkozáshoz megnyerte Carl Gangolf Kayser bécsi építész, a költségek fedezésére pedig eladott egykét uradalmi birtokrészt és jogot, ami nem véletlen, hiszen a költségvetés körülbelül 120.000 forintra rúgott, ami komoly összegnek számított. Az építkezés hosszan elhúzódott, a kápolna felszentelésére, valamint Wilhelm és Júlia ünnepélyes temetésére csak 1895-ben került sor. „A mauzóleum felavatása 1895. október 8-án történt az elhunytak ünnepélyes temetésével. Délelőtt tíz órától Wilhelm Albert Montenuovo hercegnek, feleségének, Batthyány Júliának, két leányuknak, akik közül az első, Mária Ludovika eddig a soproni Szentlélek templomban nyugodott, továbbá a másik, aki a szent keresztlelésben való részesedés előtt halt meg Trautmansdorfban, és ott temették el, végül Alfréd Montenuovo herceg egyik kislánya, Wilhelmine holttestét helyezték el a mauzóleumban Németbóly lakosságának nagyszámú részvétele mellett. Először a fekete drapériával bevont kegyúri templomban gyászmisét mondott Troll Ferenc címzetes püspök Montenuovo hercegasszonyért és a herceg egyik nővéréért. Utána elindult a menet a temető, illetve a mauzóleum felé. Ami a temetőt illeti, innen átszállították az ott ideiglenesen eltemetett Wilhelm von Montenuovo koporsóját. Így öt díszes fémkoporsó sorakozott az új mauzóleum udvarán: a hercegi család halottai” – emlékezett vissza Németh Béla pár évvel később erre a napra.

A csupa ki-beugrással tagolt, csipkézett, tornyos, íves épületet nehéz szavakkal leírni, inkább látni kell. A Bólyból Mohács felé vezető út jobb oldalán álló épület már messziről felhívja magára a figyelmet jellegzetes tömegével és érdekes tetőzetével. A körülbelül húsz méter sugarú körben elhelyezkedő nyolcszögű épület huszonöt méter magasba tör fel. Nyugati homlokzatán található a bélétes bejárat, melynek kváderkövei a jáki temploméhoz hasonlatosak. A szürke mészkőből emelt falak vastagsága néhol eléri a négy métert, az ablakok és nyílászárók a román stílust idézik. A díszesebb béléteket, ablakkereteket és vízközpöket jobban megmunkálható homokkőből készítették, a mesterek kezét pedig számos oroszlánfej és gro-

A tragikus sorsú Montenuovo Nándor (1888–1951)

A magyar történelem bővelkedik tragikus sorsú arisztokrata családokban, akiket uralkodói önkény vagy állami diktatúra tüntetett el a süllyesztőben. Meghurcolták őket, birtokaikat elvették, nevüket pedig évtizedekig nem volt ildomos kiejteni. Közéjük tartozik Montenuovo Nándor, osztrák nevén Ferdinánd, akit utólagra helyeztek végső nyugalomra a bólyi mauzóleumban 1966-ban. Az osztrák-magyar arisztokrata egy Bécs melletti kisvárosban született, a Császárvárosban végezte középiskolai tanulmányait, miközben apja, Alfréd és édesanyja, Kinsky Franciska grófnő révén a család bejáratos volt a Burgba is. A fiú kitűnő nevelést kapott, s jogi diplomát szerzett a bécsi egyetemen. Az első világháborúban a Nádasdy huszárezredben szolgált, és különböző harctereken végigharcolta az egész világgéést, miközben vitézségéért négy alkalommal is kitüntették Signum Laudis katonai érdeméremmel.

1921-ben nagy feltűnést keltett, hogy a család tagjai közül elsőként költözött véglegesen a bólyi birtokra, ahol Manninger Gusztáv jószágigazgatóval néhány év alatt felvirágoztatta az uradalmat. 1927-ben megnősült, elvette Solymos Ilona grófnőt, akitől három lánya született. Származása alapján számos közéleti posztot betöltött, és felsőházi tagsága révén politizálhatott is, így például egyedülként voksolt a zsidótörvények megszüntetése ellen. A közvetlen herceget sokan szerették, Bólyban mindenkire volt egy jó szava, és mentes volt az arisztokraták szokásos allűrjeitől.

A család kálváriája 1944-ben kezdődött, amikor menekülésük után szovjet csapatok felprédálták a kastélyt és széthordták a gyűjteményeket. A kommunizmusban tiltott fegyverrejtegetés koholt vádjával letartóztatták, és 1951-ben rejtélyes körülmények között hunyt el Márianosztrán. Földi maradványait 1966-ban exhumálták, és alig pár ember jelenlétében temették el a bólyi mauzóleumban. A helyiek ragaszkodását jelzi, hogy 1996-tól az ő nevét viseli a helyi szakiskola és kollégium.

A BATTHYÁNY-CSALÁD ÉS A MONTENUOVÓK CÍMERE

teszk emberarc dicséri, mintha csak a Notre-Dame-i toronyór nyomasztó képei elevenedtek volna meg. Az épületet zárt téglakerítés határolja, az udvarra bejutni csak a kovácsoltvas kerítéskapun át lehet. Van valami az angol kastélyparkok nyomasztó, ám mégis fenséges hangulatából, ami itt is érezhető. Ezen pedig csak erősít a tetőzet alapvetően gótikára hajazó csúcsíves jellege, illetve az udvaron álló Erzsébet-obelisztk, melyet eredetileg Németbóly állíttatott a meggyilkolt Sissy királynén emlékére, és csak az 1970-es évek végén került ide, miután eredeti helyén már zavarónak tartották.

A mauzóleum sírkamrájának ajtaja még háromszor nyílt ki a felszentelés után. 1927-ben a kalandos életű építető, Alfrédot nyelte el a bejárat, majd nyolc évvel később özvegyét, Franziska Kinskyt. Végül 1966. augusztus 5-én egy hullaszállító autó hozta Márianosztráról az utolsó itt élő herceg, Nándor hamvait, akit rendkívül szűk körben, alig pár ember jelenlétében temetett el Éberhard József plébános.

Az épület a szocializmus évtizedeiben erősen romlásnak indult, ezért az 1992-ben az önkormányzat tulajdonába jutott épület renoválása egyre sürgetőbbé vált. A múlt évezred végén először az ólomablakok javítása történt meg, 2001-ben a tető, négy évvel később pedig a falak újultak meg. Ma újra eredeti szépségében pompázik az épület, és ez mindenképp a bólyiak hagyománytisztelőtét dicséri. Nekik köszönhetően méltó körülmények között alusszák örök álmukat az itt eltemetett, osztrákból magyarrá lett hercegi család sarjai.

LEJEGYZTE: DR. VARGA SZABOLCS